

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝ
ΜΕΛΕΤΩΝΤΗΣ ΑΝΚΑΘΙΓΗΤΗΣ ΚΟΝΕΤ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1951

Ε.Υ. Α. ΤΡΕ. Κ. Τ. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ

ΖΑΝ - ΠΩΛ ΣΑΡΤΡ*

(Ο ΠΑΡΟΞΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ)

Β'. Η ΣΑΡΤΡΕΙΑ ΟΝΤΟΛΟΓΙΑ

Ἡ ὄντολογία στή φιλοσοφία τῆς ὑπάρξεως — ἡ ὄντολογία στά φιλοσοφήματα τοῦ Χάϊντέγγερ¹, τοῦ Σάρτρ², τοῦ Μερλώ Ποντύ³, ἀκόμη καί σ' αὐτά τοῦ Γιάσπερς⁴ — εἶναι ἡ μελέτη τῆς οὐσίας. Ἡ οὐσία τῆς ἀντιλήψεως, ἡ οὐσία τῆς συνειδήσεως. Ἄλλὰ — κι' ἐδῶ ὑπάρχει ὁ τόνος ὁ ἰδιαιτέρος τῆς ὑπαρξιακῆς αὐτῆς σκέψεως — ἡ ὄντολογία εἶναι μαζί καί ἡ φιλοσοφική προσπάθεια νά τοποθετηθοῦν ἐκ νέου οἱ οὐσίες αὐτές μέσα στήν ὑπαρξη. Οἱ σύγχρονοι δηλ. στοχαστές τῆς ὑπάρξεως μᾶς δίνουν μιὰ φιλοσοφία πού θέλει νά ναι σύγχρονα καί μιὰ «θετική ἐπιστήμη» κι' ἕνας ἀπολογισμός τοῦ «βιωμένου» χρόνου, τοῦ «βιωμένου» διαστήματος, τοῦ «βιωμένου» κόσμου. Εἶναι μιὰ προσπάθεια ἀμεσης περιγραφῆς τῆς ἐμπειρίας μας, τῶν βιωμάτων μας, ἀνεξάρτητα ἀπό προϋποθέσεις βιολογικές. Νά ξανάρθουμε σ' αὐτά τὰ πράγματα ἀπομακρύνοντας ἀποφασιστικά κάθε γνώση γι' αὐτά ἀφηρημένη, ἐπιστημονική, συνθηματική. Ἐμεῖς δέν θέλουμε, λένε οἱ φιλόσοφοι τῆς ὑπάρξεως, τὰ ἐγχειρίδια τῆς γεωγραφίας γιά νά μάθουμε τί εἶναι ποτάμι, τί εἶναι δάσος, τί εἶναι θάλασσα. Θέλουμε νά μποῦμε μέσα στό ποτάμι, μέσα στό δάσος, μέσα στή θάλασσα. Ἡ ἀναζήτηση, μ' ἄλλα λόγια, τῆς οὐσίας τοῦ κόσμου, δέν εἶναι ἀναζήτηση στήν περιοχὴ τῆς ἰδέας διὰ μέσου τοῦ λόγου. Εἶναι ἡ ἀναζήτηση τοῦ τί εἶναι γιά μᾶς ἡ οὐσία αὐτὴ πρὶν ἐπέμβει ἡ ὁποιαδήποτε θεματοποίηση. Ὑπάρχει δηλ. στή σημερινή φιλοσοφία τῆς ὑπάρξεως μιὰ τραγική φιλοδοξία. Νά ἰσοσταθμίσει τὴ σκέψη μὲ τὸ ἄλογο, τὴ νόηση μὲ τὴν ἄλογη ζωὴ. Ὑπάρχει ἐδῶ ἡ ἀπόφαση νά ἰδωθεῖ ὁ κόσμος ἔτσι ὅπως πρὶν ἐπιστρέψουμε στὸν λογοκρατικὸ ἑαυτὸν μας. Τὸ βαθύτερο χαρακτηριστικὸ τῆς

νέας αὐτῆς φιλοσοφικῆς κινήσεως — τῆς ὑπαρξιακῆς σκέψεως — εἶναι τὸ ὅτι ζητάει νά ἐνώσει τὸν ἄκρο ὑποκειμενισμό μὲ τὸν ἄκρο ἀντικειμενισμό μέσα στὸ νόημά της γιά τὸν κόσμο.

* * *

Τὸ «Μὴ ὄν». Στὴν προμετωπίδα τοῦ βασικοῦ ἔργου τοῦ Ζάν-Πῶλ Σάρτρ: «Τὸ ὄν καὶ τὸ Μὴ ὄν» (L'Être et le Néant) διαβάζουμε τὴ φράση αὐτή: «Ὅ,τι λογαριάζεται σ' ἕνα δοχεῖο εἶναι τὸ κενό του». Καί οἱ ἐπτακόσιες σελίδες πού ἐπακολουθοῦν δέν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ἕνα σχόλιο γεμάτο ἀπὸ τοὺς μαιάνδρους τῆς διαλεκτικῆς, τῆς φράσεως αὐτῆς. Τὸ παλιὸ μεταφυσικὸ πρόβλημα τοῦ «εἶναι» σπερματικά θά φανεῖ στὸν Ἀριστοτέλη. Ὁ Δημόκριτος καί ὁ Λεύκιππος, μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀριστοτέλης, συζητοῦσαν γιά τὴν οὐσία τοῦ Μὴ ὄντος: «οὐ δέν μᾶλλον τὸ ὄν τοῦ Μὴ ὄντος»⁵. Καί ὁ Σταγειρίτης θά ρίξει ἕνα ξαφνικὸ ἀλλὰ τόσο φευγαλέο φῶς πάνω στὸ ὄντολογικὸ πρόβλημα μὲ τὴ φράση του αὐτή: «ὁπόταν τὸ μὴ ὄν λέγομεν, ὡς ἔοικεν, οὐκ ἐναντίον τι λέγομεν, τοῦ ὄντος ἀλλ' ἕτερον μόνον». Πρῶτος δηλ. ὁ Ἀριστοτέλης διέκρινε τὸ μὴ ὄν ἀπὸ τὸ μηδέν. Τὴ συστηματικὴ ὁμως προτεραιότητα τοῦ προβλήματος τοῦ Μὴ ὄντος θά τὴν δώσει ἡ ἐποχὴ μας μὲ τὸ ἐναρκτήριο μάθημα τοῦ Μαρτίνου Χάϊντέγγερ στὸ πανεπιστήμιό τοῦ Φράϊμπουργκ: «Τί εἶναι Μεταφυσική». Στὸ μάθημά του αὐτὸ δπου συνοψίζεται τὸ μεγάλο του ἔργο: «εἶναι καὶ Χρόνος», οὔτε λίγο οὔτε πολὺ προβάλλεται τὸ ζήτημα τοῦ Μὴ ὄντος ὡς «συστατικὸ τῆς ὑπάρξεως». «Ἡ ἐπιστήμη», — μᾶς λέει ὁ φιλόσοφος — «ἀποκρούει τὸ μὴ ὄν καὶ τὸ παραμερίζει γιὰτί ἀποτελεῖ κάτι τὸ καθαρὰ ἀρνητικὸ. Ἐν τούτοις ὅταν παραμερίζουμε τὸ μὴ ὄν δέν τὸ προβάλλουμε καί μπορούμε νά προβάλλουμε τὸ τίποτε»⁶. Καί ἐπακολουθεῖ μιὰ πυκνὴ

* Βλ. τὸ προηγούμενο τεῦχος, σελ. 1230--1233.

σέ συνέπεια καί ένότητα επιχειρηματολογία πού θά πραγματοποιήσει τήν άνατροπή του ζεύγους Είναι-Μή Είναι, άνατροπή πού θά φέρει ως πρώτο τó Μή Είναι. Τήν άνατροπήν αύτήν άκριβώς θά τήν κάνει διαφανέστερη, βαθύτερη, πειστικώτερη ό γάλλος όμότεχνος του Χάϊντέγγερ, ό Σάρτρ.

Άληθινά. Η ταπείνωση πού δοκιμάζει τó Είναι καί ή έξαρση πού γίνεται του Μή Είναι συναντώνται σέ κάθε σελίδα του «L'Étre et le Néant». Σέ κάθε σχεδόν σελίδα του έργου αυτού του παρισινού διανοητή βρίσκουμε φράσεις σαν αυτές: «Η ανθρώπινη συνείδηση δέν είναι παρά μία άρνηση». «Άποκαλύπτεται ό κόσμος μόνον μέ τήν άρνηση». «Η ανθρώπινη πραγματικότητα (réalité humaine) δέν είναι παρά μία έλλειψη, ή είσοδος του μή όντος μέσα στα πράγματα. Η ιστορία του ανθρώπου, οποιαδήποτε καί άν είναι, είναι ή ιστορία μιας άποτυχίας».

Μέ τήν όντολογική περιγραφή του φαινομένου της φαντασίας θ' άρχισει ό Σάρτρ τήν έξήγηση των προτάσεων του για τó Μή Όν, προτάσεων μερικά δείγματα των όποιων δώσαμε πάρα πάνω. «Τό να φαντάζεσαι, τó να τοποθετείς μία εικόνα» — μάς λέει — «δέν σημαίνει τίποτε άλλο από τó να προβάλλεις ένα αντικείμενο μέ περιθώριο τó σύνολο του πραγματικού, να κρατείς τó πραγματικό σέ άποσταση, ν' άπολυτρώνεις άπ' αυτό, μέ μία λέξη: Να τó άρνεϊσαι'. Καί πάρα κάτω προσθέτει: «Μέ τήν τοποθέτησή του στην κατάλληλη άπόσταση από τόν πίνακά του ό ζωγράφος συλλαμβάνει τó σύνολο του «Δάσους» μέσα από τó πλήθος των σημείων πού δημιούργησε ή πινελλιά του επάνω στο ύφασμα. Αλλά, καί άμοιβαίως, ή δυνατότητα της δημιουργίας ενός συνόλου έξυπακούει ως πρώτον όρον τήν πράξη αύτή της ύποχωρήσεως. Έτσι τó να θέτουμε τόν κόσμο ως κόσμο ή να τόν μηδενίζουμε είναι ένα καί τó αυτό»⁸. Πρέπει έδω άμέσως να παρατηρήσουμε πως τó ρήμα μηδενίζω (néantiser καί néantiser) δέν σημαίνει ό,τι στην καθημερινή χρήση του, δέν περιέχει δηλαδή τó νόημα της καταστροφής, του έκμηδενισμού, αλλά δηλώνει τούτο: Περιστοιχίζω μία περιοχή μέ τó «Μή Είναι», μ' ένα μανσόν μη είναι. Έχουμε, μ' άλλα λόγια, τήν κλασσική αντίληψη πού καθιερώνει τήν ανάγκη μιας άποστάσεως, ενός κενού μεταξύ αντικείμενου καί υποκειμένου. Έτσι, μάς λέει ό Σάρτρ, τó να διακρίνεις ένα αντικείμενο σημαίνει τó να τó μηδενίζεις. Όταν σκέπτομαι τó «παρελθόν μου» (ως αντικείμενο), τó μηδενίζω, χωρίζομαι δηλ. άπ' αυτό, τοποθετώ μεταξύ έμου καί αυτού μια πυκνότητα κενού. Καί ό Σάρτρ είναι άνεξάντλητος σέ εύρηματικά παραδείγματα της αντίληψης αύτης. Έ-

τσι, στο βιβλίο του «Διάγραμμα μιας θεωρίας των συγκινήσεων»⁹ μάς δίνει μία άλλη εικόνα έκφραστικότερη της αντίληψης αύτης. «Έστω» — μάς λέει — «για παράδειγμα ό παθητικός φόβος. Βλέπω νάρχεται κατεπάνω μου ένα άγριο ζώο· τά πόδια μου φεύγουν κάτωθέ μου, ή καρδιά μου χτυπά γρηγορότερα, χλωμιάζω, πέφτω λιποθυμώντας. Τίποτε λιγότερο κατάλληλο δέ φαίνεται άπ' αύτή τήν άγωγή πού μέ παραδίνει άνυπεράσπιστο στον κίνδυνο. Κι' έν τούτοις: Έδω έχουμε να κάμωμε μέ μία άγωγή άποδράσεως. Η λιποθυμία έδω είναι ένα καταφύγιο. Αλλά μη πιστέψετε ότι πρόκειται για καταφύγιο για τόν έαυτόν μου, ότι ζητώ να σωθώ, να μη δώ πλέον τó άγριο ζώο. Δέν βγίκα από τήν περιοχή του άλδού. Άλλ' έπειδή δέν μπορώ ν' άποφύγω τόν κίνδυνο μέ κανονικούς τρόπους καί αίτιοκρατικές άλληλουχίες, τόν άρνούμαι. Θέλησα να τόν μηδενίσω». Τό κατεπείγον του κινδύνου χρησίμεψε ως δικαιολογία για μία μηδενίζουσα διάθεση πού επιβάλλει μία άγωγή μαγική. Καί πραγματικά τó μηδένισα τόν κίνδυνο, όσο ήταν τούτο δυνατό σέ μένα. Έδω υπάρχουν τά όρια της μαγικής μου επενέργειας επάνω στον κόσμο. Μπορώ να τόν καταλύσω τόν κίνδυνο ως αντικείμενο συνείδησεως αλλά δέν τó μπορώ παρά καταλύοντας αύτή τή συνείδηση.»

* * *

Μία παρέκβαση. Η φιλοσοφία του Σάρτρ έντείνει στο έπακρο τήν έξουσία μου ως άνθρωπου. Να ύπάρχω διά της «Έκλογής», δηλ. διά της έλευθερίας. Έδω βρίσκεται τó χαρακτηριστικό της διάβημα. Έδω ύπάρχει ή ληξιαρχική πράξη γεννήσεως της. Μέ τήν κατάφαση αύτή σπάζει κάθε δεσμό μέ τή λογοκρατική φιλοσοφική διάθεση, μ' αύτή τή διάθεση πού ρέπει στην τοποθέτηση όλόκληρης της αξίας μου ως ανθρώπου στο «παρατηρείν» καί τó «έξηγειν» πράγματα καί ιδέες, στο «γνώναι». Έξαίρεται αντίθετα τó «surissement», στο «Ursprung» του Γιάσπερς¹⁰, τó πρωθόρμητο δηλ. άνάβλυσμα μέ υπεύθυνη άπόφαση. Υπάρχουν δηλ. δύο νοήματα του «έγώ είμαι». Οί καντιανοί π. χ. από τó «έγώ είμαι» δέν συγκρατούν παρά καθολικούς όρους για μία άληθινή γνώση. Τό είμαι για τούς καντιανούς δέν είναι στο έγώ αλλά ή «Σκέψη έντός του Έγώ». Λίγο-πολύ καντιανοί καί νεοκαντιανοί στέκονται σ' αύτή τήν κατεύθυνση. Αλλά στην αντικρουνη όχθη βλέπουμε τó Έγώ του Κίρκεγκάαρντ π. χ. στο Έγώ των σημερινών, του Σάρτρ, του Χάϊντέγγερ, πού τó φωτίζουν καί τó παρουσιάζουν σαν τή δύναμη τήν έσώτερη, τήν έντελώς ιδιαίτερη στον κάθε άνθρωπο χωριστά, τó δείχνουν ως δύναμη πού παίρνει αποφάσεις άπέναντι στη ζωή του, άπέναντι στα γεγονότα, μέσα

στην κοινωνία κλπ. Τό 'Εγώ έτσι στην Σάρτρεια κυριώτατα αντίληψη είναι πολύ λίγο «φύση» και πάρα πολύ αποτέλεσμα «Έκλογής».

Ό Σάρτρ θά προχωρήσει ακόμη πιο πέρα, όπως φαίνεται από το τετράτομο μυθιστόρημά του «Δρόμοι της Έλευθερίας», απ' αυτό που έφερε σε τόση άμηχανία ένα Κάντ, απ' αυτό που έννοούμε με τον όρο «ό χαρακτήρας», το «Mon être tel», το «Mein sosein». Για τον Σάρτρ κι' αυτός ο χαρακτήρας είναι μιά μορφή αποστεωμένη — figée θά την πεί — που πρέπει να υπερβληθεί για να φτάσουμε στην ουσία της ανθρώπινης ύπαρξεως. Και το σώμα και ο χαρακτήρας θά ξεπεραστούν στον Σάρτρ, μ' ένα άλλο όμως νόημα απ' εκείνο που έδινε στη διαδικασία της υπερβάσεως αυτής η Ιδεοκρατία.

Τους πρώτους τόνους της καινούργιας αυτής τροπής, του τέλεια διαφορετικού αυτού κλίματος αίσθήσεως και σκέψεως για τον άνθρωπο, τόνους δυσδιάκριτους που θά πνιγούν άμέσως κάτω από το δίλημμα μέσα στο οποίο σπαράζει το Ευρωπαϊκό πνεύμα έως τα μέσα κι' ακόμη πιο πέρα του περασμένου αιώνα, το δίλημμα: Δογματισμός ή Κριτικισμός. Θά τους βρούμε στα περίφημα «Φιλοσοφικά Γράμματα» που έγραψε ο Σέλιγγ στα είκοσι τρία χρόνια του. Στο έβδομο γράμμα του θά δούμε την ξαφνική αυτή λάμψη που θά σβύση όμως σχεδόν άμέσως: Das Subject, als solches, Kann sich nicht selbst vernichten, weil es, um sich vernichtes uqu Können, Seine eigne Vernichtung überleben müsste. Aber Spinoza Kannte Rein Subject als solches. Er hatte jenen Begriff von Subject selbst vorher bei sich aufgehoben, ehe er jenes Postulat aufstellte»¹¹. Τα πρώτα μεγάλα αλλά και τόσο έξαλλα χτυπήματα που θά πέσουν πάνω στο δίλημμα: Δογματισμός - Κριτικισμός θάρθουν από ένα σύγχρονο του Σέλιγγ, στον Κίρκεγκάαρντ, την τραγικότερη ευρωπαϊκή συνείδηση στα νεώτερα χρόνια¹². Και οι φιλόσοφοι της ύπαρξεως του καιρού μας θά στερεώσουν και θά πλατύνουν τον δρόμο που άνοιξαν τα χτυπήματα του μεγάλου Δανού και θά υπερβούν ακόμη και το άλλο δίλημμα που πήγε να πάρει τη θέση του πρώτου, το δίλημμα: Ιδεοκρατία - Πραγματοκρατία. Έτσι η έλευθερία θά φανεϊ, κυριώτατα στον Σάρτρ, τη στιγμή της άρνήσεως γιατί θεμελιακή στάση του ανθρώπινου όντος για τον Σάρτρ είναι η ώρα της άρνήσεως, η ώρα του «Μή είναι»: Είμαι αυτός που καθιστά τον εαυτόν του συζητήσιμο. Είμαι ύπαρξη δυνατή (possible), ένδεχόμενη. Ό,τι κάνω, σκέπτομαι, αποφασίζω, είναι από τα έγκατα της δυνατής (possible) ύπαρξεώς μου, δηλ. είμαι κάποια ιδιότητα υπερβάσεως κάθε κερτημένου και συνεπώς νεκρού και

έγκανιάσεως ενός όντος που δεν είναι άκόμη.

* * *

Η Διερεύνηση του Μη Όντος. Είναι δυνατόν να υποθέσουμε δύο είδη Ύπαρξεως: α) Η ώμη ύπαρξη, το Existant brut, το Das Seiend του Χάιννεγκερ, δηλ. το ΠΡΑΓΜΑ, κάθε τι που είναι στατικό, πλήρες, συμπαγές, άμετάβλητο. Είναι εκείνο που είναι. Ό Σάρτρ το προσδιορίζει με τον όρο: Etre en soi που τον δίνουμε στη γλώσσα μας πολύ χονδρικά, κατά προσέγγιση, με τον όρο: «Έν έαυτώ». Άς ακούσουμε τον Σάρτρ: «Τό έν έαυτώ (être en soi) είναι. Τοúτο σημαίνει ότι δεν μπορεί ούτε ν' άπορρέη από τό δυνατό (possible) ούτε να ύπαχθει στο άναγκαίο. Ένα φαινομενικό (rhenomenal) ύπαρχω δεν μπορεί ποτέ ν' άπορρέη από ένα άλλο. Δεν είναι ποτέ ούτε δυνατό (possible) ούτε άδύνατο (impossible). Είναι»¹³. Ό κόσμος δεν είναι μόνο φαινομενικός (rhenomenal), δεν είναι μόνο για μας. Είναι. Είναι «έν έαυτώ» (en soi), ύπάρχει δηλ. ανεξάρτητα από τη συνείδηση. Και η συνείδηση πάλι δεν είναι μόνο φαινομενική (rhenomenale). Είναι άπόλυτη ύποκειμενικότητα. Κι' έτσι ο Σάρτρ άποφεύγει τον διπλό σκόπελο:

Τόν φαινομενισμό των Ιδεαλιστών που συγκροτούν το είναι του αντικειμένου με την καθαρή συνείδηση και έπιχειρούν έτσι την ύπαγωγή του όντος στο είναι της συνειδήσεως και τον έπιφαινομενισμό των πραγματιστών που ισχυρίζονται ότι το αντικείμενο δρᾶ πάνω σε μιά παθητική συνείδηση και έπιχειρούν την ύπαγωγή κάθε όντος στο όν του αντικειμένου. Κατά το Σάρτρ δηλ. το «έν έαυτώ» (en soi) ούτε ενεργεί ούτε πάσχει. Βρίσκεται το en soi πέρα από τις κατηγορίες της ενέργειας και της παθητικότητας, ακόμη βρίσκεται πέρα και από τις κατηγορίες της καταφάσεως και της άρνήσεως. Τό en soi, τό «έν έαυτώ» βρίσκεται άποκλεισμένο μέσα στον έαυτό του: «ΕΙΝΑΙ, ΤΙ ΕΙΝΑΙ». Η Τέχνη έχει τό μέγα προνόμιο να κάνει ψηλαφητή, άπτή, την άφηρημένη σκέψη. Άς μας έπιτραπεί να φέρωμε μιά ένδειξη του Σάρτρεϊου «έν έαυτώ», του en soi, από την περιοχή της Τέχνης. Παίρνουμε την ένδειξη αυτή από τό δράμα του σημερινού δραματογράφου Σαλακρού «Η άγνωστη του Άρράς». «Τό γράμμα σου ήταν εκεί, σαν ένα έπιπλο, σαν ένα δέντρο, σαν μιά πέτρα που σᾶς λέει: »Είμαι, ό,τι είμαι και δεν μπορώ ναμια άλλο πράγμα». Λοιπόν αυτό είναι τό «έν έαυτώ», τό Etre en soi, του Σάρτρ.

β) Τό ανθρώπινο όν (Dasein) που αυτό είναι μεταβλητό, εύθραυστο. Δεν είναι τό βράδι ό,τι ήταν τό πρωί. Ό Σάρτρ λέει για αυτό τό είδος της Ύ-

πάρξεως: «Είναι ό,τι δέν είναι και δέν είναι ό,τι είναι». Περιέχει τό σπέρμα του «Μή όντος» (néant). Είναι ένας κρουνός δυνατοτήτων και είναι ό κρουνός αυτός χάρις στο σπέρμα που περιέχει. Αυτό τό "Όν, τήν ανθρώπινη ύπαρξη, προσδιορίζει ό Σάρτρ με τόν όρο: «Ρουρ σοί» που τόν δίνουμε στη γλώσσα μας, χωρίς αξιώσεις μεγάλης ακρίβειας με τόν όρο: «Δι' έαυτό». Έτσι έχουμε τή διάκριση: Επ σοί — Ρουρ σοί. Έν έαυτώ — Δι' έαυτό.

Μ' άλλες εκφράσεις, για τήν αντίληψη του Σάρτρ, τό ρήμα 'Υπάρχω' έχει άλλο νόημα στη φράση: «Τό Βουνό 'Υπάρχει»

και άλλη, εκ διαμέτρου αντίθετη, στη φράση: «'Εγώ 'Υπάρχω», «'Ο άνθρωπος 'Υπάρχει». Μέσα στη διάκριση αυτή 'Υπάρχει ή έννοια και ή σημασία του Μή όντος. Ποιά τά άρνητικά χαρακτηριστικά του μή όντος, ποιός ό ρόλος του, πώς συναρτάται με τόν ρόλον αυτόν ή Σάρτρεια κατηγορία του «γλοιώδους» (Viscosité) και πώς φωτίζεται κάτω από τά στοιχεία αυτά ή 'Υπαρξη είναι τά θέματα που θά μάς άπασχολήσουν στο προσεχές τεύχος και με τά όποια θά τερματισθεί τό δεύτερο αυτό κεφάλαιο τής μελέτης, «'Η Σάρτρεια 'Οντολογία».

Κ. Ι. ΔΕΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. Μ. Heidegger: Was ist Metaphysick? Του ίδιου: Sein und Zeit. Σύντομη αλλά φωτεινή ανάλυση του έργου του Χάιντεγγερ έδωσε στη γλώσσα μας ό κ. Κ. Δ. Γεωργούλης με τή μελέτη του: 'Η φαινομενολογική όντολογία του Martiu Heidegger, δημοσιευμένη στη «Νέα Έστία», τεύχη 504, 505 και 506.

2. Βλ. J. P. Sartre. L'Étre et le Néant.

3 Βλ. Merleau-Ponty. Phénoménologie de la perception.

4. Βλ. Κ. Jaspers. Vernunft und Existenz και Philosophie, t. II Existenzerhellung.

5. Βλ. 'Αριστοτέλους. Μεταφ. 985 Β. 6.

6. Βλ. Μ. Heidegger. Was ist Metaphysick? σελ. 24 - 25.

7. Βλ. J. P. Sartre. L'imaginaire, σελ. 223.

8. Βλ. έν. άν. σελ. 234.

9. J. P. Sartre. Esquisse d'une théorie des émotions, σελ. 55.

10. Κ. Jaspers. Philosophie, ΙΙ. σελ. 14 - 15, 35 έπ. (Verhalten zu mir selbst).

11. Βλ. F. W. I. v. Schelling. Briefe über Dogmatismus und Kritizismus. Leipzig 1914. σελ. 102.

12. Για τήν ποιότητα τής άρνητικής στάσεως του Δανού διανοητού άπέναντι τής σκέψεως του καιρού του και ειδικότερα του Έγγελιανισμού βλ. τά φωτεινά παρατηρήματα του Jean Wahl στο βιβλίο του: Etudes Kierkegaardiennes, σελ. 477 - 509 και τις αναλύσεις του J. Pfeiffer. Existenzphilosophie, eine Einführung in Heidegger und Jaspers.

13. Βλ. J. P. Sartre. L'Étre et Le Néant, σελ. 34.

